

Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geerirken Takındığı Tutum

Hanifi Kurt¹

Öz

Cumhuriyet'in tahayyül ettiği toplum modeline ulaşmak için attığı adımların en önemlilerinden birisinin harf değişikliği olduğu söylenebilir. Arap harflerinden Latin harflerine geçiş, Cumhuriyet için sıradan bir yazım, imla veya alfabe değişikliğinden öte bir medeniyet veya paradigma değişikliği anlamına gelmiştir. Doğu uygarlığından Batı uygarlığına geçiş iradesinin kesin bir ifadesi olarak görülen alfabe değişikliği, aynı zamanda genç Cumhuriyet'in yakın geçmişinden (Osmanlı'dan) uzaklaşmanın, bu geçmişle bağlarını koparmanın ifadesi olarak da algılanmıştır. Bu algının yerleşik hale gelmesinde dönemin ana akım veya popüler medyası olarak görülen gazetelerin önemli katkısı olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, 3 Kasım 1928 tarihinde çıkartılan harf değişikliği kanunuyla, yeni harflerle yayın yapmaları zorunlu hale getirilen dönemin gazetelerinin, kendilerini derinden etkileyecek olan harf değişikliğine yönelik yayın politikaları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Harf değişikliği, Türk Alfabeti, Basın.

Abstract

It can be said, change the letters was one of the most important steps for to achieve the model of society which was in the imagination of Republic. To change the letters (from Arabic to Latin Letters) did not simply mean to modify spell, spelling or replace the letters for Republic. More then these, it has meant to change civilization or paradigm for Republic. For the Young Republic, change in the alphabet has been seen as a definite expression of the will of transition from Eastern Civilization to Western Civilization. And this changing has also been perceived as an expression of the distancing from the close past (Ottomans) and the disconnect with this past. Can be said that this perception was largely built by newspapers which could describe as mainstream or populer media for 1930s. In this study the editorial policies of these newspapers -that about the change of letters which would deeply affect the newspapers (according to law that was enacted on 3 November, 1928, the new letters had to be used)- are attempted to analysis.

Keywords: Republic, Change of letters, Turkish Alphabet, Press.

---

¹ Yrd. Doç. Dr. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Giriş

Birinci dünya savaşında yenilgiyle çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının büyük bir çoğunluğunu kaybetmesi ve anayurt olarak görülen Anadolu'nun işgal altına girmesi üzerine, Anadolu halkı tarafından Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan milli mücadelenin başarıya ulaşmasıyla işgal sona ermiş, yeni bir ulus devletin bir cumhuriyet olarak inşa edilmesi sürece başlatılmıştır. Bir önceki devletten ve rejiminden keskin bir kopuş iddiasıyla başlatılan süreç, beraberinde toplumsal, kültürel, siyasal alanlarda bir dizi radikal değişikliği de getirmiştir. İmparatorluktan ulus devlete veya monarşiden halk egemenliğine dayalı cumhuriyet rejimine geçiş ideali, her alanda yeniden yapılanmayı gerekli kılmış ve dönemin yükselen ulusalcılık söylemiyle bağlantılı olarak, yeni rejimde ulusal kimlik tanımı öne çıkartılmıştır. Diğer bir deyişle, cumhuriyet idaresiyle birlikte, devlet yönetiminde, toplumsal, kültürel ve hatta ekonomik hayata ilişkin yapılan hemen hemen her türlü değişikliğin bir biçimde öne çıkartılan ulusal inşa konusuyla ilişkilendirildiği ifade edilebilir.

Cumhuriyetin kurucu kadroları, ulus inşası perspektifi doğrultusunda ulus bilincini oluşturup, bu bilince uygun "makbul vatandaş" profilini meydana getirmek için bir dizi düzenlemeye giriştikleri görülür. Saltanat ve hilafet kaldırılarak halk egemenliğine dayalı cumhuriyet rejimi ilan edilmiş; eğitim ve öğretim birliğinin sağlanması için bütün okulları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkartılmış; Osmanlı toplumundaki dine, geleneklere dayalı aile ve miras hukuku kaldırılarak, daha seküler olan ve cumhuriyet rejiminin önem attığı kadınların daha çok kamusal alanla temasını kuran medeni kanun kabul edilmiş; tekke ve zaviyelerin kapatılmasına yönelik kanunlar yapılmış; takvim ve saatlerin batıya uydurulması sağlanmış; eski ölçü birimleri değiştirilerek yerlerine Batı'ya uygun olanları getirilmiş; kılık kıyafetli ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Böylelikle sıra, ulus bilinciyle donatılmış "makbul vatandaş"ın yaratılması için en önemli alan olarak görülen eğitimin içeriğine ilişkin değişikliklere gelmiştir. Osmanlı'nın geleneksel ve tek tip olmayan eğitim kurumlarını kaldırıp eğitim birliğini sağlamaya çalışan cumhuriyet kadroları, geçmişle bağın en güçlü halkalarından biri olarak görülen harf değişikliğini gerçekleştirme çabasına girişmişlerdir. Geçmişin zihniyetinin kültür normlarının derinliklerinde saklı olduğunun farkında olan cumhuriyet kadroları, alfabe, dil, tarih gibi yüzyılların birikimi sonucu toplumda yer etmiş kültür normları kaldığı sürece, geçmişi sorgulamanın ne denli güç bir uğraş olduğunun da bilincinde olmuşlardır. Bu haliyle harf değişikliği, geçmişle tam anlamıyla bağları kesmenin başlangıç noktası olmuştur, kültürel alandaki kopuşun, kırılmanın simgesi haline gelmiştir (Toprak, 2003: 68). Bununla beraber, harf reformu veya değişikliği tartışmalarının geçmişten radikal bir kopuş iddiasında olan cumhuriyet rejimiyle başlamadığı, -cumhuriyet dönemindeki içeriğe sahip olmasa dahi- harflerde değişiklik veya reform konusunun Tanzimat döneminden itibaren, özellikle dönemi basını üzerinden- tartışılmaya başlandığı da vurgulanmalıdır.

Dönemin koşullarından kamusal alanda dolaşıma giren söylemlerin en önemli taşıyıcı olan basının, harf değişikliği gibi toplumu derinden etkilemiş olan bir konuyu kamusal alana taşıma tarzını (olumlu/olumsuz) analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada, söz konusu dönemin önemli gazeteleri olan Cumhuriyet, Hakimiyeti Milliye, Milliyet ve İkdam gazetelerinin konuya ilişkin haber metinleri, köşe yazıları ve görsel malzemeleri ele alınmıştır. Elde edilen verilerden hareketle, hem altyapı hem de entelektüel birikim açısından harf değişikliğinden en fazla etkilenen kurumların başında gelen gazetelerin, adı geçen değişiklik üzerinden dönemin siyasal iktidarına veya yeni kurulan Cumhuriyet rejimine uzaklıkları/yakınlıkları tartışılmıştır.

1. Harflerin Reformuna/Değişikliğine İlişkin İlk Tartışmalar

Harflerde değişiklik tartışmaları 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın başında Osmanlı'nın gerilemesiyle birlikte, devleti bu sıkıntılı durumdan kurtarmak için ortaya çıkan Osmanlılık, Türkçülük gibi politik akımların siyasetine uygun olarak, edebiyatta, dilde değişiklik/reform talepleriyle su yüzüne çıkmıştır. Tanzimat öncesinde, imparatorluğun kurtuluşunu orduda yapılacak reformlara bağlayan Osmanlı entelektüelleri, Tanzimat'la birlikte kurtuluşun sadece ordunun modernleştirilmesiyle sağlanamayacağını; eğitim başta olmak üzere hemen hemen her alanda reforma gidilmesi gerektiğinin farkına varmaya başlamışlardır. Batıdaki toplumsal, siyasal, kültürel ve en önemlisi teknolojik gelişmelerden haberdar olmaya başlayan Tanzimat dönemi aydınları, toplumsal ilerleme ve devletin kurtuluşu için eğitimin önemini kavramış, eğitimin yaygınlaşmasına yönelik tavır geliştirmişlerdir. Bu dönemde Arapça yazının öğrenme zorlukları görülmeye başlanmış, okuma yazma önündeki, harflerden kaynaklı, zorlukların kaldırılması için Arap harflerinde reform yapılması yönündeki sesler yükselmeye başlamıştır. Devlet dilinin anlaşılabilirliği da harflerden kaynaklı öğrenme zorluklarına eklenince, yeni aydınlanmacı fikirlerin halk arasında kolayca yayılması mümkün olmamıştır. Sonunda halkın aydınlanması ve gelişmesi için yapılacak ilk işin devlet ile halk arasındaki kopukluğun giderilmesi olduğu görülmüş ve bu amaçla dilin sadeleşmesi (Taşdemir, 2006: 4), harflerin ıslah edilmesi ciddi olarak tartışılmaya başlanmıştır.

İmparatorluk döneminde kullanılan Arap yazısının okunması ve yazılmasını kolaylaştırmak için reforma ihtiyacı olduğunu ilk dile getiren, Osmanlı Maarif Nazırlarından Münif Efendi olmuştur. Münif Efendi, 12 Mayıs 1862'de Cemiyet-i İlmîye-i Osmaniye'de verdiği konferansta, Arap harflerinin zorluğuna dikkat çekip bu harflerin ıslahı düşüncesini dile getirmiş, Latin harflerinin kolayca okunup yazılmasındaki faydaları vurgulamıştır. Kullanılmakta olan Arap harflerinin ıslahına ilişkin bir diğer girişim de Azerbaycanlı yazar-şair Mirza Feth-Ali'den gelmiştir. Feth-Ali, 1863'te Tiflis'ten İstanbul'a gelerek, harflerin ıslahı projesini dönemin sadrazamı Keçecizade Fuat Paşa'ya sunmuştur. Sadrazam tarafından incelenmek üzere Cemiyet-i İlmîye-i Osmaniye'ye gönderilen proje üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış; Arap harflerinin gerçekten Türkçe yazıma elverişli olmadığından, ıslaha muhtaç bulunduğuna çoğunlukla karar verilmiştir. Ancak, Feth-Ali'nin harfleri ıslah tasarısı, uygulamada güçlük doğuracağı ve eski İslam eserlerinin unutulmasına sebep olacağı gerekçesiyle uygulamaya konulmayarak, Sadaret'e geri gönderilmiştir (Şimşir, 1992: 21-22). İstanbul'dan olumlu bir yanıt almayan Feth-Ali, Tiflis'e döndükten sonra çalışmalarını Latin harfleri üzerine yoğunlaştırmış, çalışmalarının kopyalarını ise dönemin Sadrazamı Ali Paşa'ya yollayarak, Latin harflerinin kullanılmasını önermiştir. Bu dönemde, Arap harflerinin ıslahı veya değiştirilmesi tartışmalarının yanı sıra, bu tartışmalar doğrultusunda ıslah edilmiş harflerin uygulamasına yönelik girişimler de olmuştur. II. Meşrutiyet döneminin güçlü figürlerinden Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın ordu mensuplarının iç yazışmalarında daha net anlaşmaları için uygulamaya koyduğu Ordu Elifbası bu girişimler arasında yerini almıştır.

Osmanlı döneminin Tanzimat aydınlarının da harflerin ıslahı veya değiştirilmesi tartışmalarına sessiz kalmadıkları görülür. Namık Kemal, 1878'de Latin harflerinin soldan sağa, Arap harflerinin ise sağdan sola yazıldığından hareketle Latin harflerine karşı çıkmıştır. Benzer biçimde 1869'da İbrahim Şinasi, 1884'te Ebuzziya Tefvik, Arap harflerinin değişmesine karşı çıkıp ıslahıyla uğraşırken, Ali Suavi, Arap harflerinin değiştirilmesine taraf olmadığını ancak ıslahını desteklediğini belirtmiştir. 1894 yılında ise Feraizcizade Mehmet Şakir Efendi, Arap alfabesine Türkçe seslilerin değerini gösteren harflerin eklenmesini talep ederken, Şemsettin Sami Arap harflerinin ıslahını dile getirmiştir.

Uzun yıllar süren Abdülhamit'in istibdat yönetiminden sonra 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'tin getirdiği "hürriyet ortamı"yla birlikte harf değişikliği tartışmaları basın üzerinden yeniden canlanmaya başlanmış, Arap harflerinin imlasını düzeltme veya yeniden düzenleme yolunda resmi ve özel girişimler olmuştur. Maarif Nazırlarından Şükrü Bey döneminde, Arap harflerinin ıslahı için, içinde Ziya Gökalp'in de bulunduğu, çeşitli encümenler oluşturulmuş, yazımda bazı kolaylıklarla birlikte düzenlilik de aranmış, bu doğrultuda çeşitli kılavuz kitapçıklar (risaleler) da yayınlanmıştır. Bu tür resmi girişimlerin yanında "İslah-ı Huruf Cemiyeti" gibi özel dernekler de kurulmuştur.

Bu dönemde, Latin harflerinin kullanılması gündeme gelirken, bu önerilere karşı çıkan aydınlar da olmuştur (Ülkütaşır, 1981: 17-22). Arap harflerinin yetersizliklerini görüp, onları değiştirme ve ıslah çabasına giren özellikle Şinasi, Ali Suavi ve Namık Kemal gibi Osmanlı aydınları, Arapçanın kusurlarının olduğunu kabul etmekle beraber, hiçbir zaman alfabenin tamamen değiştirilmesini talep etmemişler, değişim taleplerine de karşı çıkmışlardır (Koryürek, tarihsiz: 20).

Buna karşılık sayıları az olmakla birlikte bir grup aydınının da Latin harflerine geçişi savundukları ifade edilebilir. Harflere yönelik olarak daha radikal ve köklü bir çözüm önerisi, Hüseyin Cahit, gazeteci Celal Nuri, Kılıçzade Hakkı, Abdullah Cevdet ve Musullu Davut gibi sayıları nispeten daha az olan aydınlar tarafından üretilmiştir. "Latin Harfleri Taraftarları" ya da "Latinciler" olarak nitelendirilen bu kesim, çözüm yolunu Latin harflerine dayanan yeni bir Türk alfabesinin kabulünde görmüşlerdir (Yenişan, 2004: 44). Görüldüğü gibi, eğitim konusunu özellikle gazete ve dergilerde, geniş bir çerçevede tartışan Osmanlı aydınlarının harflerin ıslahı veya değişikliği konusunda ikiye ayrılmışlardır;

"Eldeki alfabeyi düzeltmek isteyenler, okumayı ve yazmayı kolaylaştırmak için harfleri değil, eğitim usullerinin değiştirmek gerektiğini savunuyor; bir ülkede ayrı zümreler arasındaki birliğin, alfabe ile değil, dil birliği ile sağlanabileceğini, Kur'an yazısının değiştirilmemesi gerektiğini; edinilmiş yazı alışkanlıklarının Latin harflerine karşı olduğunu söylüyorlardı. Latin alfabesinin savunular ise, eldeki alfabenin okuyazar sayısını artırmakta büyük güçlük çıkardığını; basım güçlüğünü, azınlıklarla birleşmeğe ve ilerlemeye engel olduğunu ileri sürüyorlardı" (İskit, 1939: 90'dan aktaran Alpay, 1976: 5).

Sonuç olarak, Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine kadar geçen sürede harflerin değişikliğine ilişkin yapılan tartışmalarda egemen fikrin, harflerin yazma ve okumada karışıklığı yol açan hususlarının ortadan kaldıracak şekilde ıslah edilmesi etrafında olduğu görülür. Harflerin ıslahından anlaşılanın ise, harflere hareke koyma, seslileri ilave etme, harfleri bitştirmeden ayrı ayrı yazma, noktasız kullanma, benzer sesleri atarak sayısını azaltma olduğu görülür. Arap harflerinin yerine Latin, Latin-İslav ve Ermeni gibi yabancı alfabelerin getirilmesi düşüncesinin ise ikinci derecede önem arz eden fikir (Ertem, 1991: 135) olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Kuran elifbası olan Arap harfleriyle devam edilmesi gerektiğini savunanlar, eğitimin geliştirilmesinin harflerin değiştirilmesiyle ilgili olmadığını eğitim yöntemlerinin değiştirilmesiyle ilgili olduğunu belirterek, Latin harflerine geçilmesi durumunda tarihle, kültürle bağların kopacağı kaygısını dile getirmişlerdir. Osmanlı'nın geri kalmışlığını Arap harflerinin yetersizliğine bağlayan Latin harfleri savunucuları ise Latin harflerine geçişle birlikte okuma yazmanın kolaylaşmış ve daha da yaygınlaşacağını, Batı toplumlarından örnekler vererek savunmuşlardır. Son olarak, yaşanan bu tartışmalar arasında uygulama alanı bulabilen en belirgin harf değişikliğinin/ıslahının Harbiye Nazırı Enver Bey'in ordu personeli için uygulamaya koyduğu Ordu Elifbası olduğunu belirtmek gerekir.

1.1. Cumhuriyet Dönemi Harf Değişikliği Tartışmaları

Harflerin ıslahı veya değişikliği tartışmalarının İmparatorlukla arasındaki bağı keskin bir biçimde koparma niyetinde olan Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Özellikle basın üzerinden yürütülen bu tartışmalarda, cumhuriyetin Osmanlı ile arasına mesafe koyma anlayışı doğrultusunda, harflerin tamamen değiştirilmesi, Arap harflerinin yerine Latin kökenli harflerin getirilmesi fikri iyice su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Ancak harf devrimi gerçekleştirilinceye kadar geçen süre zarfında, basında konuyla ilgili yürütülen tartışmalarda üç ana eğilimin belirlendiği görülür. İlk eğilimi paylaşanlar alfabenin değiştirilmesine ve yerine Latin harflerinin getirilmesine kesin bir biçimde karşı çıkarken; ikinci gruptakiler Arap harflerinin yerine hemen Latin harflerine geçilmesini gerektiğini savunmuşlardır. Görece daha yumuşak bir geçişten yana olanlar ise, eski yazı ile yeni yazıyı birlikte uygulayarak bunların serbest rekabet edecekleri uygulamalı bir geçiş dönemi önerdikleri (Başman, 1926: 83-85'ten aktaran Alpay, 1976: 13) görülür. Birinci görüşü paylaşanların Türk toplumunun geçmişi ile bağlarının kopacağından korkanlardan; ikinci görüşü benimseyenlerin Türk toplumunda kolay ve dile elverişli bir alfabe ile devrimleri halka kısa zamanda mal etmek isteyenlerden; üçüncü gruptakiler ise her iki görüşün sakıncalarını ortadan kaldırmak isteyenlerden oluştuğu (Alpay, 1976: 13) ifade edilebilir.

Arap harflerinin terk edilmesi yerine Latin harflerinin getirilmesi düşüncesinin 1922 yıllarından itibaren yeni cumhuriyet rejiminin kurucusu Mustafa Kemal'in gündemine olduğuna dair emarelerin olduğu görülür. Mustafa Kemal'in Haziran 1922'de, Halide Edip Adivar'a garplılaşmak ve Latin harflerine geçmekten söz ettiği bilinir. 12 Eylül 1922'de kurtuluş sevincinin yaşandığı İzmir'de gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Niçin Latin yazısını almıyoruz" sorusuna, Mustafa Kemal'in "Daha zamanı gelmemiştir" cevabını verdiği; Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere yaptığı konuşmada Türkçeyi Arapça kalıplardan kurtarmak gerektiğinden söz ettiği bilinir (Sakaoğlu, 2010: 29). Ayrıca, Latin harflerinin kabulden önce yurtdışından gelen Türkçe telgraflara Latin harfleriyle cevap veren Mustafa Kemal, Kaçar hanedanını devirip İran tahtına geçen Rıza Han'ı kutlamak için 5 Ocak 1926'da gönderdiği telgrafı (Şimşir, 1992: 36-37) Latin harfleriyle kaleme aldığı da bilinir.

Bununla beraber, Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında, Arap harflerinin tamamen terki ve yerine Latin alfabesinin konulması fikri, kamusal alanda ilk kez 21 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde işçi delegelerden İzmirli Nazmi ve iki arkadaşı tarafından verilen önerge ile gündeme getirilmiş ancak, Kongre Başkanı Kazım Karabekir tarafından okutulmadan reddedilmiştir. Karabekir, daha sonra yaptığı açıklamada, Latin harflerinin kabul edilemeyeceğini belirttiğinden sonra, şunları ifade etmiştir; "...bu gibi mesaili (sorunları) bırakalım, böyle fikirler içimize girmesin. Sonra büsbütün lâl ü ebkem (sağır ve dilsiz) olur ve bütün âlem-i İslami üzerimize hücum ettirir ve kendi aramızda birbirimizi yeriz" (Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1923-1940, 2003: 110). İslam birliğinin bozulacağı kaygısını dile getiren Karabekir'in bu açıklamaları üzerine alfabe ve imla değişikliği basın üzerinden yeniden tartışmaya açılmıştır. Latin harflerinin kabulünü istemeyenler, Karabekir'in bu açıklamasından destek alarak Arap harflerini savunan Latin harflerine karşıtlık içeren yazılar yayınlarken; Latin harflerini savunan Hüseyin Cahit (Resimli Gazete) ve Kılıçzade Hakkı (İçtihad Dergisi) gibi gazeteciler ise Karabekir'in düşüncesini eleştiren ve hem Müslümanlığa hem de Türklüğe vurgu yapan yazılar kaleme almışlardır (Levend, 1972: 393-394). Arap harfleri dışındaki harflerle Kur'anı Kerimi yazmanın küfür olmadığını vurgulayan ve Latin harfleriyle kuran ayetlerini köşesinde yayınlayan Kılıçzade Hakkı, şunları ifade eder; "Biz yalnız Müslüman mıyız? Yoksa hem Türk, hem Müslüman mıyız? Eğer biz yalnız Müslüman isek, bize Arap harfleri ve Arap dili lâzımdır. Ve ilim olarak Kur'an yetişir. Bunun yanında milliyet ve hâkimiyet kavgaları ve davaları yoktur ve olamaz. Eğer Türk isek bir Türk harsına muhtacız. Bu

hars ise her şeyden evvel dilimizden başlayacaktır” (Şimşir, 1992: 59). II. Meşrutiyet döneminde beri Latin harflerinin alınmasından yana olan Hüseyin Cahit ise memleketin her tarafının cehalet karanlığı içinde olduğunu, okuma yazma oranını düşüklüğünü ve Arap harflerinin öğretilmesinin zorluğunu ifade ettikten sonra şunları dile getirir; “Bizi şimdiki harflere rapteden (bağlayan) şey nedir? Bu harfleri kullanmak için hiçbir mecburiyet-i diniye yoktur. Milli harflerimiz de değildir. Bu halde Lâtin harflerinin kabul ederek bir an içinde herkese okuyup yazma öğretmek suretiyle elde edebileceğimiz nâmutenahi (sonsuz) faydaları neden istihfaf ediyoruz?.. memleketi kurtarmak için en lüzumlu tedbirlerden biri harflerimizi değiştirmektir” (Yalçın, 1923’ten aktaran Şimşir, 1992: 61). Görüldüğü gibi harf değişikliğini, memleketin kurtulmasının en önemli tedbirlerinden biri olarak gören Hüseyin Cahit, daha sonraki yıllarda da Latin harflerine geçişi savunuların en önemli figürlerinden biri olarak tarihteki yerini alır.

Harf değişikliği tartışmaları –özellikle basında- devam ederken İzmir milletvekili Şükrü Bey’in meclisteki açıklamaları, tartışmaları politik düzeye taşımıştır. 25 Şubat 1924’te Mecliste Milli Eğitim bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Saraçoğlu Şükrü Bey, bütün çabalara ve harcamalara rağmen halkın çoğunluğunun okuma yazma bilmediğini vurguladıktan sonra, sözlerine şöyle devam eder; “Benim kanaatimce bu büyük derdin en vahim (tehlikeli, korkunç) noktası harflerdir. Eğer ben Arap harfi diyecek olursam burada benim fikrime (tuğyan (karşı çıkacak) ve isyan edecek var mı? Efendiler, bunun yegane kabahati harflerdir” (Ertem, 1991: 182). Harf değişikliğinin veya islahının tartışıldığı bu günlerde Şükrü Bey’in reaksiyona neden bu konuşması, dönemin basınında da karşılığını bulmuştur. Latin harflerine taraf olduğunu her defasında tekrarlayan Hüseyin Cahit, Tanin Gazetesi’ndeki “Necat Yolu” başlıklı yazısında Latin harflerinin uygulanmasını milleti cehaletten kurtaracak “bir necat (kurtuluş) yolu” olarak gördüğünü ifade eder. Milli Mecmua’da Fuat Köprülü, Hayat Dergisi’nde Avni Başman gibi düşünürler Latin harflerine mesafeli durduklarını beyan eden yazılar yazarken; (Levend, 1972: 395) İbrahim Alaettin Gövsa ise Resimli Gazete’de Latin harflerinin kabul edilmesiyle Türkiye’nin tılsımlı bir el değmiş gibi değişmeyeceğini belirterek, harf değişikliğine muhalefetini dile getirmiştir. Dönemin aydınlarından Ali Seydi, Latin yazısının daha kötü sonuçlar doğuracağını Türkiye’de iki yazınının iki dilin ortaya çıkacağını belirterek, harf değişikliğine karşı çıkmıştır. Latin yazısının alınmasının ulusal gururla da bağdaşmadığını ifade eden Ali Seydi, “Birkaç kişinin yanılıgı yüzünden eski kültür yapıtları kurban edilir mi? Burada birkaç ‘bedbaht’ (talihsiz) Türk çocuğu, kitapsız, öndersiz, bilgizis ‘kör cahil’ yetişir. Eski yapıtları okuyamaz. Latin yazısıyla yazılmış kitap da bulamazlar. Tarihimizde böyle bir boşluk, böyle bir kopukluk yaratmaya ulusal vicdan nasıl izin verir” (Koryürek, tarihsiz: 23-24) sözleriyle Latin alfabesine şiddetle muhalefet etmiştir. Ayrıca, dönemin Milli Eğitim Bakanlığı’nın yaptığı araştırmaya göre, harf değişikliği fikrinin sadece aydınlardan tepki almadığı, ama aynı zamanda dönemin eğitim camiasının da tepkisine neden olduğu görülür: Dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar’ın öğretmenler arasında yaptırdığı araştırmaya göre, öğretmenlerin %96’sının (Koryürek, tarihsiz: 25) Latin harflerine karşı çıktığı görülmüştür.

Alfabe değişikliğine ilişkin tartışmalar, içten içe düşünsel düzeyde devam ederken, yeni cumhuriyet yönetimi toplumsal, siyasal, kültürel alanlarda radikal değişikliklere devam etmiştir. 3 Mart 1924’te Halifelik kaldırılmış, aynı gün Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanmış; tekke ve türbelerin kapatılmasına yönelik kanunlar çıkarılmış; takvim ve saatlerin Batıya uydurulması sağlanmış ve şapka devrimi gerçekleştirilmiştir. Türkiye toplumunda bu radikal değişimler yaşanırken, alfabe değişikliğine ilişkin tartışmalar, 1926 yıllara kadar ön plana çıkmamıştır. 1926’lara gelindiğinde harf değişikliğine ilişkin tartışmaların tekrar başladığı görülür. Daha sonra tam aksi yönde fikir değiştirecek olan Köprülüzade Fuat, Milli Mecmua’da Latin harflerine karşıtlığını şöyle dile getirir; “Latin harflerinin kabulüne taraftar olanlar zannediyorlar ki garp (Batı) medeniyetine bu suretle daha çabuk ve daha kolay temessül (girmek) edebiliriz.

Halbuki garp medeniyetine temessül harflerimizin tebdili (değişimi) ve Latin harflerinin kabulüyle kabil olmaz” (Koryürek, tarihsiz: 26). Benzer biçimde, dönemin düşünsel dünyasında önemli yer edinen Türkçü-Turancı düşünürler de ilk etapta Latin harflerine geçişe karşı çıkmış, daha sonra başka nedenlerle yeni alfabeyi desteklemeye başlamışlardır. II. Meşrutiyet döneminden beri, dış Türklerle kültürel bağların kopacağı ve dolayısıyla Türk dünyasının parçalanacağı gerekçesiyle Latin harflerine karşı çıkan Türkçü-Turancı cephe, Bakü Türkoloji Kongresi'nden sonra Sovyet Türklerinin Latin harflerini benimseyecekleri kesinleştikten sonra, tutum değiştirerek Latin harflerini desteklemeye başlamışlardır (Şimşir, 1992: 78). Bununla beraber Mustafa Kemal'e İzmir'de yapılması planlanan suikast girişimi, Şeyh Said ayaklanması gibi gelişmelerin harf değişikliğinin hayata geçirilmesini 1928 yılına kadar ertelediği söylenebilir. Mustafa Kemal'in harf değişikliğini 1928'e kadar ertelemesinde, hükümet içinde ve devlet yönetiminde Latin harflerinin kabulü konusunda olumlu bir eğilim görmemesinin de etkili olduğu ifade edilebilir. Zira, Mustafa Kemal'in en yakınındaki isim olan İsmet İnönü'nün de harf devrimi konusunda net bir tavrı olmadığı, ancak değişiklik kararı alındıktan sonra bu değişikliği sonuna kadar desteklediği bilinir (Koryürek, tarihsiz: 27-28). Eğitim camiasının harf değişikliğine olumlu bakmaması ve üniversite hocalarının “Latin harfleri kabul edilirse protesto makamında bir tek satır yaza yazmayacaklarını, kalemlerini kıracaklarını” (Şimşir, 1992: 83) yönünde beyanda bulunmaları gibi faktörlerin de harf değişikliğinin yaşama geçirilmesini geciktirdiği ifade edilebilir.

1927 Ağustosunda TBMM Başkanı Hasan Bey'in Latin harflerinin kabulünün uygun olacağı açıklaması ve İsmet İnönü'nün tavrını değiştirerek yazım devriminin düşünüldüğünü açıklaması harf değişikliğine ilişkin çalışmaların resmi düzeyde tetikleyicisi olmuştur. Adalet Bakanı Mahmut Esat'ın 1928 yılının ocak ayında Türk Ocakları Merkez ve Hars Heyeti'nin verdiği bir şölende sarf ettiği “Mensubu olmakla yegâne şerefi duyduğum ırkımın bir gün güzel dilini Lâtin harflerle ifade ettiğini görmeği hararetle dilediğimi söylemekten men'-i nefis edemem” (Unat, 1953: 727'den aktaran Şimşir, 1992: 85) sözleri sürecin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Dil Encümeni oluşturularak Latin harfleri konusunda çalışmaya girişilmiştir. Bu sırada, laikleşme yönünde bir adım daha atılarak “Türkiye Devleti'nin, dini-islamdır” maddesi anayasadan çıkartılmış; hutbenin Türkçe okunması İstanbul'da sağlanmış; Latin harflerine geçişin bir ön adımı olarak görülen “Uluslararası rakamların resmen kabulü” gerçekleştirilmiştir.

Dil Encümenin yaptığı çalışmalar, Encümen üyesi ve Milletvekili Falih Rıfkı, tarafından Mustafa Kemal'e sunulmuş; Mustafa Kemal'in onayından sonra 1 Kasım 1928'de Latin harfleri mecliste oybirliği (Sakaoğlu, 2010: 30) ile kabul edilmiş, 3 Kasım 1928'de resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1353 numaralı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun'la Türkiye'de aşamalı olarak Arap harflerinin yerini Latin esasından alınmış Türk harfleri almıştır. Harf kanunuyla birlikte, 1 Ocak 1929'dan itibaren devlet daireleri, şirketler, bankalar, dernekler ve kurumların Türkçe işlemlerinde Türk harflerinin kullanılması zorunlu hale getirilmiştir. Kanun'da devlet dairelerinde Türk harflerinin uygulanmasına 1 Ocak 1929 tarihinden başlanacağı belirtilmesine karşılık, tapu kayıtları, nüfus belgesi işlemleri ve başvuruları gibi bazı işlemlerin Haziran 1929 tarihine kadar, eski yazıyla yazılmasında sakınca olmadığı ifade edilmiştir. Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılmasını zorunlu kılan kanun, bütün okullarda Türkçe yapılan eğitimde, Türk harflerinin kullanılmasını da zorunlu hale getirilmiştir. Kanunla, eski harflerle yapılan eğitim yasaklandığı gibi, eski harflerle basılmış kitaplarla yapılan eğitim de yasaklanmıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1923-1940, 2003: 111). 1928 Aralık'ın başından itibaren ise Türkçe özel ve resmi levhaların, tabela, ilan ve sinema yazıları ile Türkçe özel ve resmi bütün periyodik olan ve olmayan gazetelerin, risalelerin ve dergilerin Türk harfleriyle basılması zorunlu hale getirilmiştir.

Gelenekselden moderne (Doğu'dan Batı'ya) geçişin bir sembolü olarak görülen yeni harflerin tanıtımında ve kabul edilmesinde, cumhuriyet yönetiminin yoğun çaba harcadığı görülür. Bu faaliyetlerde bizzat rol alan Mustafa Kemal, başöğretmen sıfatıyla, yeni Türk harflerinin yaygınlaşmasında yoğun bir çaba içerisinde olmuştur. İlk olarak Cumhurbaşkanlığı sofrasındaki yemek listelerini yeni harflerle basılmasını emrini veren Mustafa Kemal, Cumhurbaşkanlığı yatı olan "Ertuğrul"un adını yeni yazıyla değiştirmiş; kendi yazdığı yazıların İstanbul gazetelerinde yeni harflerle yayınlanmasını sağlamıştır. Yurt gezilerine çıkarak, Latin harflerinin tanıtımını ve kabul edilmesini sağlamaya çalışan Mustafa Kemal, vilayetlerdeki kamu çalışanlarını da yeni yazının öğretilmesi için görevlendirmiştir. Bu bağlamda, valiler, belediye başkanları, kaymakamlar kendi yörelerinde öğretmen olarak çalışmış; milletvekillerine yeni harflerin öğretilmesi için kurslar açılmış, yeni yazıyı öğrenen vekiller seçim bölgelerine öğretmen olarak gönderilmişlerdir. Yeni alfabenin benimsenip yerleşmesi için tam bir seferberlik başlatan cumhuriyet kadroları, devlet dairelerinde yeni yazının öğretilmesi için kurslar açarken, aynı zamanda bu kurumlardaki alfabeyle ilişkin kırtasiye malzemelerinin tamamını Latin harflerine uygun hale getirmeye başlamışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim kurumlarının yetersizliği dolayısıyla, Anadolu'nun kırsalda yaşayan gençleri için önemli bir eğitim kurumu olarak görülen askeri birliklere yeni yazının öğretilmesi için Milli Eğitimden öğretmenler gönderilmiş (Koryürek, tarihsiz: 39-40) okulların dışındaki vatandaşlara yeni harflerle okuma yazma öğretmek için ise Millet mektepleri kurulmaya başlanmıştır. Genel olarak Latin harflerine sempatiyle yaklaşan dönemin gazete ve dergileri de Latin alfabesinin yaygınlaşması yönünde bir politika izlemiş, yeni harflerle Türkçe dersleri adı altında yazı dizileri, yeni harfleri tanıtan yazıları yayınlamışlardır.

2. "En Kıymetli İnkılâp" olarak Harf Değişikliğinin Sembolik Anlamı

Cumhuriyet yönetimi, 3 Kasım 1928'de Arap harfleri yerine Latin harfleri temeline dayanan yeni "Türk harfleri"ni kabul ederek, hem Tanzimat'tan beri süregelen imla ve harf değişikliği tartışmalarını sona erdiren adımı atmış; hem de yeni rejimin en radikal değişikliklerinden birini hayata geçirmiş oldu. Mustafa Kemal tarafından en kıymetli inkılâp olarak isimlendirilen (Koryürek, tarihsiz: 38) harf değişikliğinin cumhuriyet rejimi için basit bir yazım, imla veya alfabe değişikliğinden öte, sembolik anlamlarla yüklü bir girişim olduğu söylenebilir. Cumhuriyetin Doğu uygarlığından Batı uygarlığına geçiş iradesinin kesin bir ifadesi (Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1923-1940, 2003: 110) olarak nitelendirilen alfabe değişikliği, bu haliyle, cumhuriyeti rejimi için uygarlık değiştirmenin en önemli sembolü olarak görülmüştür. Aniden ve köklü olarak değişiklik içermesinden dolayı harf devrimi olarak isimlendirilen alfabe değişikliği, bir medeniyet değişikliği ifadesi olduğu kadar geçmişten uzaklaşmanın, geçmişle bağlarını koparmanın da bir ifadesi olmuştur. Zürcher'in ifadeleriyle, harf değişikliği Türk toplumun Osmanlı ve Ortadoğu'nun İslami geleneklerinden kopartmanın ve onu Batı'ya doğru yönlendirmenin bir başka yöntemi olmuştur (Zürcher, 2003: 275).

Cumhuriyet rejiminin en önemli figürü ve rejim ideolojisinin en yetkin formülâtörü olan Mustafa Kemal, harflere ve "en kıymetli inkılâp" olarak isimlendirdiği harf değişikliğine ilişkin beyanatları, cumhuriyet rejiminin harf değişikliğine verdiği değeri ortaya koyar nitelikte olmuştur. Mustafa Kemal, 9 Ağustos 1928'de İstanbul Sarayburnu Parkı'ndaki gazinoda halka açık bir gece toplantısında eski ve yeni harflere ilişkin şunları ifade etmiştir;

"Arkadaşlar, bizim ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafamızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak mecburiyetindediniz. Anladığınızın âsarına yakın zamanda bütün kâinat şahid olacaktır. Buna kat'iyetle eminim... Çok işler yapılmıştır, amma

bugün yapmağa mecbur olduğumuz son değil, lâkin çok lüzumlu bir iş daha vardır: Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyeti içtimaiyenin yüzde onu, okuma yazma bilir, yüzde sekseni, bilmez nevindedir. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır... Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma biliyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamıyarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız... En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyeti içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazı ile, kafasıyla bütün âlemi medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, 1989: 272).

Mustafa Kemal, yapılan harf devriminin önemini ise, Meclisin III. Dönem 2. toplantıya yılını açarken şöyle anlatmıştır;

"Aziz arkadaşlarım; her şeyden evvel her inkişafın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır (süreklî alkışlar). Büyük Türk milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asıl diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe ile Latin esasından alınan Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşlı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır" (Ertem, 1991: 282).

Mustafa Kemal, Arap harflerinin Türk milletini ve onun emeklerini çoraklaştırdığından dem vurup, yeni harflerin Türk diline uygunluğunu belirtirken, rejimin ikinci adamı olan Başbakan İsmet İnönü, yeni harflere ilişkin kanunun görüşülmesi sırasında şunları dile getirir;

"Türk harfleri kanunu lâyhâsı mevzuu üzerinde söyleyeceklerim açık ve kısadır. Büyük Reiscumhur Hazretlerinin işaret buyurdıkları gibi, Türk harfler ile Büyük Türk milleti yeni bir nur âlemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdani itimadla inanıyoruz (Alkışlar)... Teşebbüs, esasen milleti cehaletten kurtarmak teşebbüsüdür... Bu kanun lâyhâsıyla Türk milletinin fikri hayatına yeni bir devir açıyoruz" (İsmet Paşa'nın Siyasi ve İçtimaî Nutukları: 1920-1933, 1933, 214-216).

Yeni kurulan cumhuriyetin yönünü Batı'ya çeviren cumhuriyet kadroları, harf değişikliğini gerçekleştirmeden önce, onun altyapısını hazırlayan toplumsal yaşamda çeşitli değişiklikleri hayata geçirdikleri görülür. Cumhuriyet rejimiyle birlikte Batı dünyasına geçiş süreci başlayan yeni Türkiye devletinde, bu yolda çeşitli adımlar atılmış, "laiklik" devlet yönetimine egemen olmuş, dini öğretim kaldırılmış ve tekkeler kapatılmıştı. Hilafeti ve saltanat kaldırılarak siyasal alanda; tevhid-i tedrisat kanunuyla eğitim alanında; kılık kıyafet, takvim ve saat değişikliğiyle gündelik yaşamda; medeni kanunla hukuk alanında dönüşümler gerçekleştirilmişti. Geçmişle arasındaki mesafeyi daha da artırmak için zihniyet ve kültürel alanlarda da radikal değişimler gerçekleştirmek isteyen cumhuriyet rejiminde, eski uygarlığın hatıralarından en önemlisi yalnızca Arap harfleri kalmıştı. Batı uygarlığına geçmek için ise, İslam dünyasının bu son kalan bağından kurtulmak gerekiyordu (Katoğlu, 2000: 436). Ayrıca, okunması ve yazılması güç olan Arap alfabesinin yerine Türkçe'nin yapısına daha uygun yeni alfabenin kabulüyle, ülkede çok düşük olan okuryazar sayısının yükseltilmesi (Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1923-1940, 2003: 110) de hedeflenmişti. Dolayısıyla alfabeye değişikliği, yeni cumhuriyet rejimi için ideolojik olduğu kadar -bu ideolojinin yaygınlaşması

için gerekli eğitim altyapısını sağlayacağından- pratik nedenlerle de önem arz etmiştir. Uygarlığın yönü Batı, yöntemi Batılılaşma olduğuna göre yabancı bir kültüre dayanan Arap Alfabeti ve maddi ve manevi dünya olaylarını dini temellere dayandıran dünya görüşü terk edilmeliydi. Uzun çabalarla bir türlü elde edilemeyen okuryazarlık, ulusal bir düzenleme ile sağlanmalı, böylece yüzyıllarca sözlü-kültür aşamasında tutulup sömürülen halk yazılı-kültür aşamasına ulaştırılmalıydı. Böylelikle cumhuriyet ideolojisinin hedeflediği gibi her yurttaşta aydınlanmanın yolu açılmış olacaktı (Taşdemir, 2006: 39).

Görüldüğü gibi harf değişikliği, cumhuriyet ideolojisinin tahayyül ettiği toplum modeline ulaşmak için yapılan inkılabların en önemli ayaklarından biri olarak görülmüştür. Toplumu batılılaşma yönünde değiştirme, dönüştürme iradesinde olan cumhuriyet kadroları arasında, Arap alfabetini geçmiş ile bağların en kuvvetlisi ve dolayısıyla cumhuriyet ideolojisinin yönünü çevirdiği batılılaşmanın önündeki en büyük engel olduğu düşüncesi yaygın olmuştur. Bu düşünce, cumhuriyet ideolojisinin en önemli aktörü olan Mustafa Kemal'in henüz 25 yaşlarındayken, Bulgar Türkoloğu Manolof'a söylediği (Şimşir, 1992: 56) "Batı uygarlığına girebilmemize engel olan yazıyı atarak, kılık kıyafetimize değin her şeyimizde batılılara uymalıyız. Bunların hepsi birgün olacaktır" (Özdemir, 1969: 40) sözleriyle kendini açık bir biçimde ortaya koymuştur. Zira harf değişikliği, sadece alfabenin işaretlerinin değiştirilmesi olarak görülmemiştir, bu değişiklik aynı zamanda eski dilin terk edilmesi ve uluslaşma yolunda yeni bir dilin hayata geçirilmesi anlamına da gelmiştir. Dolayısıyla alfabeye devrimi, bir yönüyle dil devrimi olarak da görülmüştür, yeni harflerle birlikte Türkçe üzerindeki Arapça ve Farsça etkisinin azaltılacağı, dile giren Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçeye daha kolay uyarlaştırılabileceği, dilin özellikle bu iki dilden gelen sözcüklerden arınabileceği düşünülmüştü (Özdemir, 1969: 41-42). Harf değişikliğinden sonra dile ilişkin başlatılan çalışmalar da bu amaca yönelik olmuştur.

Sonuç olarak, öğrenilmesi daha kolay olduğu düşünülen Latin harflerinin kabul edilmesi, yeni cumhuriyet rejimi için geçmişten bağlarını koparma; Doğu medeniyetinden Batı medeniyetine geçiş anlamlarını taşıdığı gibi, ulusun inşası sürecinde de sembolik anlamlarla yüklü olduğu ifade edilebilir. Latin esaslı yeni Türk alfabesinin kabulü, ulusal okulların açılması, yazı ve konuşma dilinin herkesçe anlaşılır olmasını sağlamak için dilde Türkçeleşme çabasının yoğunlaştırılması, halkın eğitimini artırmak için girilen çabaların tamamı, yeni cumhuriyetin amaçlarını gerçekleştirip yeni bir ulusun oluşturulmasına yönelik olmuştur. Görüldüğü gibi, bu çabaların içerisinde önem sıralamasında en önde yer alan inkılablardan biri olan harf inkılabı ise, sadece Batıyla bir bütünleşme veya modernleşmeyle ilişkilendirilmediği, bunun yanında uluslaşmanın bir vesilesi olarak görüldüğü belirtilmelidir.

3. Devletin İdeolojik Bir Aygıtı Olarak Basının Yeni Harflere Yönelik Tutumu

Cumhuriyet dönemindeki basının öncülü olan ve 19. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan Osmanlı basını, genel olarak toplumu dönüştürme veya belli bir ideolojik yöne doğru götürme misyonuyla hareket ettiği ifade edilebilir. 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başlarında Osmanlı toplumunda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeler, daha önce yabancı dillerde yayınlanan gazetelerin yanında Türkçe yayınlanan gazetelerin yayın hayatına başlamasına neden olmuştur. 19. yüzyılda gerçekleşen bu değişimlerin etkisiyle II. Mahmut'un hayata geçirmek istediği bazı projelerini halka duyurmak amacıyla çıkartılmasını istediği Takvim-i Vakayi'nin 1831 yılında yayına başlamasıyla, Türkiye toplumunda gerçek anlamda basın olgusunun ortaya çıktığı söylenebilir. Takvim-i Vakayi gazetesini, 1840 yılında yine yarı resmi olan ve Tanzimat Fermanı'nı yayın aracılığıyla halka duyurulması amaçlanan Ceride-i Havadis izlemiştir. Dolayısıyla Türkiye'de gazetelerin ilk olarak yayın hayatına başlamasında inisiyatifin devletten geldiği ve devletin yararına olduğu düşünülen

işlerin duyurulmasının hedeflendiği görülür (Gürkan, 1998: 25-26). Hal böyle iken Türkiye’de basın, fikir ve düşünce özgürlüğünün bir aracı olarak değil, daha çok devletin veya siyasal iktidarın ideolojik bir aygıtı olarak tezahür ettiği söylenebilir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, basının devletin ideolojik aygıtı olma misyonunu daha yoğun bir biçimde devam ettirdiği ifade etmek yanlış olmaz. Cumhuriyetin yönetici kadrolarının toplumu dönüştürme ve yeniden biçimlendirme iradesine oldukça olduğu gözlenen dönemin basını, genel olarak cumhuriyet rejiminin kurucu ideolojisi sınırları içerisinde yayınlara devam ettiği gözlemlenir. Cumhuriyet kadrolarının toplumsal, siyasal, kültürel yaşama getirdiği değişiklik ve yeniliklere karşı genel olarak olumlu bir tavır takınan dönemin basını, harf değişikliği konusunda da, çeşitli eleştirilere karşın genel olarak pozitif bir tavır takınmış; yeni harflerin benimsenmesine ve öğrenilmesine hükmü çerçevesinde katkı sağlamıştır. Akşam, Milliyet, Cumhuriyet gibi dönemin büyük gazeteleri, sayfalarında yeni alfabe derslerini yer verirken, Hâkimiyeti Milliye, Vakıf, Resimli Gazete gibi yayınlar da yeni yazıya ilişkin ders metinlerini yayınlamaya başlamışlardır. O dönemde yayınlayan hemen hemen her neşriyat yeni yazıya katkı sağlayacak bir şeyleri sayfalarında yer vermiş, yeni yazının tanıtılması kampanyasını gönüllü olarak üstlenmiş (Şimşir, 1992: 173), böylelikle harf değişikliğinin kökleşmesini sağlamaya çalışmışlardır. Atatürk’ün yeni harfleri tanıtmak amacıyla çıktığı yurt gezilerine büyük ilgi gösteren basın, Latin harflerinin meşruluğunu vurgulamak adına yeni harflerin halk tarafından ne denli benimsendiği yönünde yayınlar yapmaya özen gösterdiği görülmüştür.

Harf değişikliğini gerçekleştiren Cumhuriyet kadroları, medeniyet değiştirmenin en önemli unsuru olarak görülen bu değişikliğin mümkün olduğunca en kısa zamanda halk kitleleri arasında yaygınlaşmasına büyük önem vermişlerdir. Bu düşünceden hareketle, dönemin en yaygın kitle iletişim aracı olan basının mümkün olan en yakın zamanda yeni yazıya geçmesine özen gösterilmiştir. 1928’in Kasım ayında meclisten geçirilen Türk harfleri kanunuyla, tüm gazete, dergi ve yayınların 1928 Aralık ayından itibaren yeni harflerle basılması ve yayınlanması zorunlu (Resmi Gazete, 3 Kasım 1928) hale getirilmiştir. Ancak, harf değişikliği kanunu meclisten geçmeden ve dolayısıyla yeni harflerle yayın hayatına geçme zorunlu hale gelmezden önce de dönemin basını, yeni harflere geçmede gönüllü ve aceleci davrandığı görülür. Basın o denli aceleci olmuştur ki, harf değişikliğini gerçekleştirmek için oluşturulan Dil Encümeni çalışmalarını devam ettiği sırada -dolayısıyla Latin harflerine geçme kanunu çıkartılmadan -bazı gazeteler, heyecan içerisinde uydurdukları Latin alfabelerini kullanılarak yazılar yayınlanmaya başlamıştır². Ankara’da yayın hayatını sürdüren ve hükümetin sözcüsü durumunda olan Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, 29 Ağustos 1928’de sayfalarındaki metinlerinin bir kısmını yeni harflerle yayınlamaya başlamış, 2 Eylül 1928’de ise ilk kez başlığını Latin harfleriyle yayınlamıştır. Harf kanunu öngördüğü süreyi beklemeden yeni yazıyla metinler yayınlayan gazete, daha sonraki sayılarında da Latin harfleriyle metin ve başlıkları kullanmaya devam etmiştir. İstanbul’da rekabet içinde yayın yapan ve yeni harflere geçtiklerinde okuyucu kaybetmekten çekinen gazeteler ise, yeni harfleri kullanma konusunda Ankara’da rakipsiz yayın yapan ve hükümetten destek alan Hâkimiyeti Milliye gazetesine oranla daha ağır davrandıkları görülür. İstanbul’dan yayın yapan Vakıf Gazetesi, 15 Eylül 1928’de ilk kez adını ve birkaç haber başlığını yeni harflere yayınlarken; daha önce bazı başlıkları Latin harfleriyle yayınlayan Cumhuriyet Gazetesi ise 29 Eylül 1928’de son

2 Kullanılacak Latin harflerinin karakterleri kesinleşmeden ve yasallaşmadan gazetelerin, aceleci davranıp kendilerinin oluşturdukları Latin harfleriyle metin yayınlamaya başlamaları, Dil Encümenini harekete geçirmiştir. Latin harflerinin kabul edileceğine yönelik gelişmeler görülmeye başlayınca harekete geçen gazetelerin, harfler konusunda karmaşık bir ortam yaratmaları üzerine Dil Encümeni 16 Ağustos 1928’de bir bildiri yayınlarak gazetelerde yayınlanan alfabelerin kabul edilecek örnekler arasında olmadığını, yeni alfabe tanıtan bir broşürün yayınlanacağını açıklamak zorunda kalmıştır.

sayfasında yeni harfleri kullanmaya başlamıştır. Bununla beraber, haber metninin bir kısmını Latin harfleriyle yayınlama denemeleri yapan Türk basının tamamen yeni alfabeye geçmek için yasal zorunluluk tarihi olan 1 Aralık 1928'i beklediğini (Şimşir, 1992: 225) vurgulamak gerekir.

3.1. Cumhuriyet Gazetesi: “Bugün Türk Hayatında Çok Büyük Bir Gündür”

Basının yeni yazıya geçmesinin yasal zorunluluk tarihi olan 1 Aralık (Kânunuevvel) 1928 tarihindeki gazetelere bakıldığında, genel olarak dönemin basının Latin harflerine geçişi, bir anlamıyla kutladığı ifade edilebilir. Bu çalışma kapsamında analiz edilen gazetelerden biri olan Cumhuriyet Gazetesi, matbuatın Latin harflerine geçişini “Türk Matbuat hayatında tarihi bir gün: 1 Kânunuevvel 1928” manşetiyle görece daha objektif bir söylemle okuyucularına aktardığı görülür. Manşetin haber metni olarak sayfaya yerleştirilen Yunus Nadi imzalı başyazıda, harf inkılabının Türk milleti ve Türk matbuatı için mahiyeti ve manası anlatılmıştır. Yeni yazının umumiyetle hayata ilk tatbikinin şerefli Türk matbuatının olduğunu belirten Yunus Nadi, harf değişikliğini basın açısından şöyle değerlendirmiştir; “Bugün Türk hayatında çok büyük bir gündür. O tarihi günü tatbikatı ile beraber kaydetmek şerefine mazhar olan Türk matbuatı bu mazhariyetten dolayı kendini ne kadar bahtiyar saysa yeridir”. Hiçbir inkılâbın insana zahmet ve hatta zararsız vermeden gerçekleşmeyeceğini dile getiren Nadi, inkılâpların zahmetleri ve miynetleri oranında büyük olduklarını ifade ettikten sonra, harf inkılâbını da büyük inkılâplar arasında saymıştır. Harf değişikliğiyle birlikte kendisi dahil hemen herkesin zorluk çektiğini anlatan Nadi, harf değişikliğinin getireceği parlak sonucun yanında bu zorlukların önemsiz kalacağını şöyle dile getirmiştir;

“... Düşünelim ki bu yazı inkılâbı sayesinde aziz türkiyemiz bir seneden az bir zaman zarfında medeniyetin ve marifetin hakiki sahasını elde etmiş olacak ve noksanı tamamlayarak tamamen avrupaya benzeyecektir. Belki yalnız başına yazı o büyük medeniyetin kendisi demek değildir. Fakat muhakkak yazı bu memdeniyetin başka türlü sü düşünölemeyecek vechile başlanğıcı ve temelidir. Garbin şimdi harfleriyle bunun doğurduğu matbuat olmasaydı, hiç şüphe yok ki şimdiki medeniyetin onda biri bile bulunmazdı”.

Yazısında cumhuriyetin kurucu ideolojisinin medeniyet değişikliği bağlamında harf değişikliğine yüklediği sembolik anlamları dile getiren Nadi, yeni harflerin gerçek anlamını “Hakikaten ve maddeten avrupaya iltihak etmiş bir türkiye” sözcükleriyle vurgulamıştır. Yunus Nadi, Türkiye’yi aydınlık bir geleceğe taşıyacağını tasavvur ettiği yeni yazının mahiyet ve manasını ise şöyle özetlemiştir; “Yeni harfleri tamamen benimsemiş, tamamen kendine mal etmiş türkiyenin istikbalini o kadar parlak görüyoruz ki bu parlaklık karşısında gözlerimiz kamaşıyor” (1 Kânunuevvel 1928). Başyazısında harf inkılâbının önemini anlatan Cumhuriyet Gazetesi, baş sayfasında elinde meşale ileri doğru atılan modern bir kadın figürüyle birlikte verdiği “Kurtaran Zafer” (1 Kânunuevvel 1928) başlıklı haberde, harf değişikliği Mustafa Kemal’in yürüttüğü kurtuluş savaşıyla özdeşleştirilmiştir. Türk ordusunun 26 Ağustos 1922’de Büyük Gazi’nin emrini yerine getirerek ülkeyi kurtardığı ifade edilen haberde, Atatürk’ün harf değişikliğine ilişkin Sarayburnu söylevine göndermede bulunarak, “Büyük Gazi, 1928 ağustosunun 10’uncu günü de “Cahil” denilen müthiş düşmanı boğmağı emretti. Aradan çok geçmedi, bu defa başta irfan ordusu olmak üzere bütün millet büyük Gazinin büyük emrini yerine getirmek için ileri atıldı” ifadelerine yer verilmiştir. Beraberinde, cumhuriyetin varmak istediği hedefleri simgeleyen kadın figürü yayınlanan haber metni “Bu gün, 1 Kânunuevvel tarihi de kurtarıcı, hatta en kurtarıcı bir zaferin başlanğıcı oluyor” ifadeleriyle sonlandırılmıştır.

Yeni yazıya uygun daktilo ilanlarını ve devlet memurlarının yeni yazıya uyumluluklarını belirleyen sınav haberlerini sayfalarında sıkça yer veren Cumhuriyet Gazetesi, ilerleyen günlerde halkın

ve okuyucularının da yeni yazıyla yayına başlayan gazetelere büyük ilgi gösterdiğini vurgulayan haberlere yer vermiştir. 2 Aralık 1928 tarihli baş sayfada “Dün gazeteler nasıl okundu” başlıklı haberde, halkın büyük bir ilgi ve merakla yeni yazıyla çıkan gazetelere sarıldığı, halkın bu alaka ve merakının ise harf inkılâbının istikbali için hayırlı bir eylem olduğu vurgulanmıştır. Bir dükkân önünde gazetelere eğilmiş insanları gösteren ve tarihi manzara olarak nitelendirilen bir fotoğraf eşlinde verilen haberde, harf inkılâbının zafere ulaşacağına dair iman tazelenmiştir: “Katiyen imanımız vardır ki harf inkılâbının nura ve yükselmeye doğru olan bu hamlesi de en az zamanda en katı zaferini kazanacaktır”. Bu haberle bağlantılı olarak verilen ve daha sonraki günlerde de tekrarlanan “Bude bir fikir” başlıklı haberde ise “Fikri” mahlaslı bir yazarın yeni harfleri öğrenmeyi kolaylaştıran deneyim ve patrikleri okuyucularla paylaşmıştır.

Arap harfleriyle yazılmış tabelaların Latin harfleriyle yazılmış olanlarla değiştirilmesine ilişkin haberlere önem veren gazete, Latin harfleriyle değiştirilmeyen levhaları pek çok kez fotoğraflarıyla haberleştirerek, bir anlamda bunların değiştirilmesi yönünde baskı oluşturduğu söylenebilir: “Hâlâ değiştirilmeyen lâvhâlar var!” (2 Kânunuevvel 1928). Cumhuriyet Gazetesi, 2 Aralık 1928 tarihli nüshasının üçüncü sayfasında yer verdiği bir karikatür, yeni Türk harflerini herkesin öğrenmekle yükümlü olduğu, hatta evcil hayvanları dahi bu yükümlülüğün azade olmadığını göstermiştir. Karikatürde, bir salonda bulunan üzerinde “Benim Alfabem” yazılı bir tahta önünde oynayan küçük bir çocuğun yanına gelen kediye çocuk parmağını uzatarak şöyle seslenmiştir: “Sen de Türk harflerini öğreneceksin”. Gazetenin 3 Aralık 1928 tarihli nüshasının “Mektepliler sütunu”nda yer alan bir diğer karikatürde ise Arap harfleriyle yazılı kalmış, henüz Latin harfleriyle değiştirilmemiş tabelaların yasal zorunluluktan dolayı üzerlerinin örtülmesi veya karartılması konu edinilmiştir. Bir masaüstünde etrafa döktüğü mürekkebi yüzüne gözüne süren bir köpeğe, masa başına toplanan çocukların köpeğe sorduğu “Bob, ne bu hal?” sorusuna karşılık, köpek şu cevabı vermiştir: “ne olacak, eski harflerin yasak olduğunu bilmiyor musunuz? Dükkan levhaları gibi karalandım”.

Harf değişikliğini ve Türk matbuatının yeni harflere geçişini “harika” olarak nitelendiren ve olabilecek imla hatalarının normal karşılanmasını talep eden yorum yazılarına (3-6 Kânunuevvel 1928) yer veren Cumhuriyet Gazetesi, bu argümanını 3 Aralık 1928 tarihli baş sayfasında manşetin hemen yanında yayınladığı yorum-haberde detaylandırmıştır. “Bir harika!” başlığı ve elinde meşale taşıyan kadın figürü eşliğinde verilen haberde, Türk gazetelerinin ilk defa yeni harflerle çıkmalarını iki cepheli bir harika olarak ifade edildikten sonra şöyle devam edilmiştir;

“Muhal addedilen bir inkılâbın tahakkuku itibarıyla manevi cepheden bir harika...
Ve bu inkılâbın üç ay zarfında tatbiki maddi cihetten diğer bir harika!... Türk Matbuatı Mensupları üç ay bile tamam olmadan büyük Gazinin emrini yerine getirdiler. Biz matbuat müntesipleri, vücuda getirdiğimiz bu harika ile cidden iftihar edebiliriz. Çünkü Türkün harikalar yaratmak kabiliyetini bu defa da biz bütün dünyaya gösterdik”.

Gazete yeni yazıyla okuma yazma konusunda zorluk çekenleri zorluk çeken yetişkinleri gayrete getirme konusunda da çaba harcadığı görülür. Manşetin hemen yanında “Küsme Çalı!” başlıklı “A.D.” mahlaslı yorum yazıda, gazetelerin yeni harfleri geçmesiyle bazı kimselerin bir küskünlük içerisinde girdiği belirtilmiş, harf inkılâbının da daha çok bunların çocuklarının ve torunlarının okuma yazmayı öğrenmesi için yapıldığı belirtilmiştir. Yazıda bezginlik içinde olan okuyuculara “Bu gün okumazsan, yarın okumağa lüzum göreceksin, mecbur olacaksın! Atılan ok geri dönmediği gibi, yapılan inkılâptan da geri dönülmez. Eski harf harflerle yeni hiçbir şey basılmayacak ki onları okumak ümidiyle bekleyeceksin... Medeni insansan okumadan duramazsın; çünkü okumayan medeni olamaz. Bu gün değilse yarın okumak ihtiyacını duyacaksın! Beyhude vakit kaybetme

nafile geri kalma. Küsme, Çalış ve oku!” (4 Kânunuevvel 1928) biçiminde seslenilmiş, bir anlamda herkes bu geri dönüşü olmayan yeni duruma uyma konusunda uyarılmıştır. Gazetenin “Mektepliler Sütunu”nda ise yeni yazının kolay ve basit bir biçimde öğrenilebileceği şöyle ifade edilmiştir; “Artık Arab harfleri maziye karişdi. Yini Türk yazisiyla okuyıp yazacayız. Her kes için okumakda, yazmakda on beş gün de bitecek bir meseledir” (4 Kânunuevvel 1928: 4). Cumhuriyet Gazetesi, harf değişikliğiyle hedef medeniyet olarak gösterilen Avrupa’nın bu inkılâpla ilgili medyasında çıkan ve harf inkılâbını olumlayan haberleri de okurlarına aktarmıştır. Yeni harfleri geçildikten sonra millet mekteplerinin açılacağına dair haberlere yer veren gazete, “Harf inkılâmızı Avrupalılara hayret verdi” (6 Kânunuevvel 1928: 3) ve “Yeni harfler ve İngiliz matbuatı” (9 Kânunuevvel 1928: 2) başlıklarıyla verdiği haberlerde, İngiliz ve Fransız gazetelerinin Türkiye’deki harf inkılâbını olumlayan ve bu inkılâp sonrasında Türkiye’de yaşanan değişime ilişkin yorum ve haberlerine yer verilmiştir.

3.2. Hakimiyeti Milliye: “Eski Yazı Bugün Tarihe Karişti”

Türk basınının yasa gereği Latin harflerini kullanmaya başladığı 1 Aralık 1928 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesi manşetini eski harflerin artık kullanılmayacağına dair temaya ayırdığı görülür. “Eski yazı bugün tarihe karişti” başlığıyla verilen haberde, harf kanununun Türk basınının Latin harflerini kullanmak zorunda oldukları kanunun ilgili maddesi hatırlatılmıştır. Yerel ve ulusal bazda yayınlanan gazetelerin Latin harfleriyle yazılmış başlıkların oluşturduğu bir kolaj/illüstrasyon eşliğinde verilen haberde, matbuatla birlikte bu tarihten sonra bütün levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazılarının Latin harfleriyle yazılmasının zorunlu hale getirildiği vurgulanmıştır. Harf devrimini büyük inkılâp olarak niteleyen gazete, bu günün (1 Aralık 1928) anlamını şöyle ifadelendirmiştir; “Büyük inkılâbımızın en nurlu ve feyizli merhalesini tespit eden bu günün parlak manzarası gösteriyor ki, büyük millet bunu tamamen benimsemiştir”. Türk matbuatının kanunu gereği Latin harflerine geçmek zorunda olduğu 1 Aralık 1928 günün beklemeye gerekini yaptığı belirtilen haberde, “... haftalarca evvel büyük Rehberden işaret alan milletimiz bu hükmün ihtiva ettiği şeylerden daha fazlasını yapmış ve bugüne hazırlanmıştı. Matbuat da yazı inkılabı için kendisine düşen vazifeyi yapmakla beraber vesaitsizlik yüzünden derhal tamamen yeni yazı ile intişar edemiyordu. En çabuk vasıtalarla bugün için hazırlığını bitiren bütün memleket matbuatı türk harfleri ile çıkmaya başlıyor” ifadeleri vurgulanmıştır. Hükümetin resmi yayın organı niteliğinde olan Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, harf inkılâbının sadece Anadolu topraklarında bulunan Türklerin değil, diğer coğrafyalarda yaşayan Türklerin de ufuklarını açtığı, Kıbrıs’tan verdiği örnekle pekiştirmeye çalışmıştır; “Bu mes’ut inkılap yalnız vatan hudutları dahilinde kalmamış ve o hudutlar haricindeki türk dimağlarını da nurlandırmıştı; bunun için gazetelerimizin yeni harflerle başlıklarının klişelerini basarken, bunların arasında Kıbrıs Adasında çıkan ‘Söz’ gazetesinin de başlığını koymağı unutmadık” (1 Kânunuevvel 1928).

Hakimiyeti Milliye Gazetesinin birinci sayfasında yer alan Siirt Mebusu Mahmut (daha sonra Soydan soyadını alacak olan) imzalı “Yaşasın İnkılap!” başlıklı başyazı, yeni Cumhuriyet rejiminin harf inkılabına atfettiği sembolik anlamları yeniden ürettiği görülür. Yeni harflerin matbuata tatbik tarihi olan 1 Aralık 1928’in tarihi bir milat olarak değerlendirildiği yorum yazıda, harf inkılâbının Türk milletine getireceği yararlılıkları görmek için kehanete gerek olmadığı, bu harfleri kullanan medeni milletlere bakmanın yeterli olduğu vurgusu yapılmıştır. Arap harflerinin “geçmişle” özdeşleştirilerek olumsuzlandığı yazıda şu ifadeler daha büyük puntolarla vurgulanarak verilmiştir; “... Pek uzun bir tarihin malum cereyanı bize gösterdi ki, Türk milleti Arap harfleriyle yaptığı tecrübeye muvaffak olamadı. Bu harfler, halkı karanlıktan ışığa çıkarmadı. Ya bu tecrübeye muvaffak olacak mı? Hüküm vermek için tecrübe neticesini beklemeye mecbur değiliz. Aynı yoldan yürüyenlerin misalleri gözümüzün önündedir. En medeni milletlerin tecrübeleri ve nihayet Garp medeniyetinin

tarihi, son harf inkılâbının Türk milletine ne kadar nurlu bir âti sakladığını gösterebilir". Aynı gün Cumhuriyet gazetesinin Nadir Nadi imzalı başyazısında da vurgulandığı gibi tarihte, hiçbir inkılâp ve ihtilal hareketinin arızasız, mücadelesiz muzaffer olmadığı hatırlatılan yazıda, ihtilalcıların hemen hemen her zaman ihtilallara karşı direnç gösteren iç ve dış güçlerle mücadele etmek zorunda olduğu vurgulanmıştır. Ancak Türk inkılâbının en müstesna hususiyetinin, ortaya koyduğu prensiplerin bütün milletçe benimsenmesi olduğu belirtilmiş, bu benimsenme halinin ise tesadüfi olmadığı şöyle ifade edilmiştir; "... inkılâp prensiplerinin millet tarafından iyi karşılanması, tesadüfi bir hareket değil, akli, vicdani ve şuuri bir hamledir. Bunun da hikmeti, yapılan şeylerin hakiki ihtiyaçlara tekabül etmesidir. Türk inkılâpçıları millete bir ihtilal devri değil, bir tekamül tarihi yaşattılar". Yapılan inkılâpların seçkin bir sınıf için değil, aksine bütün milletin çıkarları gözetilerek yapıldığı vurgusu "İnkılâbımızın bir fazileti de, yalnız mahtut bir sınıfın menafini değil, umumi hayatı ıslaha matuf olmasıdır" ifadeleriyle yapılmıştır. Latin harflerine geçişin basit bir biçimde alfabe değişikliği olmadığı ama aynı zamanda şark medeniyetinden garp medeniyetine geçiş anlamına geldiği, daha büyük puntolarla belirginleştirilerek tekrar vurgulanmıştır; "... bu hareketi, sadece bir şekilden diğer şekle geçmek gibi basit telaki edemeyiz. Biz harf inkılâbıyla şark zihniyetinden medenî Garp zihniyetine geçmeyi, atalet ve zulmet içinde geçen bir maziye, ebediyen veda etmeyi düşünüyoruz". Bu inkılâpları yaşama geçirmenin Türk milleti için rüşdünü ispatlamanın bir imtihanı olduğu belirtilen yorumda, bu imtihandan galip çıkmamanın hem şahsi hem de milli izzeti nefsimizi alakadar ettiği vurgulanmış; basın olarak bu uğurda elden gelen her şeyi yapacaklarını "Biz burada matbuat cephesinde inkılâbın kat'i zaferi için kudretimizin verdiği derecede çalışacağımıza söz veriyoruz" sözleriyle beyan edilmiştir. "...ruhumuzun bütün kuvvetiyle bağıralım: Yaşasın inkılâp!" sloganıyla sonlandırılan yazıda, genel olarak bütün inkılâplar, ama özellikle de harf inkılâbı kurtuluş mücadelesiyle şu ifadelerle özdeşleştirilmiştir; "İstiklal mücadelesinde Türk milletinin parolası şu idi: Herkes ve her şey harp cephesi için! Bugünkü sulh mücadelesinde parolamız şudur: Herkes ve her şey inkılâbın zaferi için!" (1 Kânunuevvel 1928).

Cumhuriyet gazetesi gibi yeni yazıya uygun daktilo ilanlarının, millet mekteplerinin açılacağına dair haberlerin ve devlet memurlarının yeni yazıyı öğrenmeleri için açılan kursları tema edinen haberlerin yer aldığı Hakimiyeti Milliye gazetesi, "en büyük inkılâp" olarak nitelendirdiği harf değişikliğiyle birlikte bütün gazetelerin yeni Türk harfleriyle yayın hayatına geçişini "Dün bütün gazeteler yeni yazı ile intişar etti" (2 Kânunuevvel 1928) başlıklı haberle okuyucularına duyurmuştur. Harf değişikliğiyle hedeflenen garp medeniyetinde yayınlanan gazetelerin harf değişikliğiyle ilgili yazılarını baş sayfasına taşıyan Gazete, "Yazı inkılâbımız ve İngiliz matbuatı" (11 Kânunuevvel 1928) başlıklı haberde, "büyük eser" olarak nitelendirilen harf inkılâbına ilişkin İngiliz gazetelerinin yorumlarına yer verilmiştir. Times gazetesinin harf değişikliğinin Türk toplumu için büyük değişiklik anlamına geldiğine dair yorumu aktarıldıktan sonra, Times'ta yer aldığı belirtilen şu ifadeler, doğrudan alıntılanmıştır; "Gazi Mustafa Kemal her şeyde olduğu gibi bu sahada da eski türklere muhal gördükleri bir inkılâbı pek az bir zaman zarfında tahakkuk ettirmiştir. Berbat arap hiyerogliflerinde cesur bir hamle ile Türkiye kurtulmuş bulunuyor. Gazetelerin kamilen yeni yazı ile Avrupai bir şekilde intişarına, devair ve mekteplerde bu yazının tatbikine başlamıştır. Muazzam bir tertibatla kesif halk kitlesini okutmağa mahsus Millet Mektepleri açılmak üzeredir". Aynı haberde, İngiliz gazetesi Daily Mail'in de "Avrupada Türkiye" başlıklı bir makale yayınladığı belirtilerek, harf değişikliğiyle birlikte Türkiye'nin garp medeniyetine yöneldiğine ilişkin gazetenin görüşlerine yer verilmiştir. Hakimiyeti Milliye Gazetesi, Amerika'da yayınlanan The Cristian Science Monitor Gazetesinin harf inkılâbına ilişkin makalesini ise "Yazı inkılâbımızın akisleri bir Amerikan gazetesinde" başlığıyla vermiştir. Türkiye'de harf değişikliğine ilişkin gelişmelerin Amerikan gazetesinde detaylı olarak yer aldığı belirtilen haberde, yeni Türk harflerini öven Amerikalı muhabirin "harf seferberliği" olarak nitelendirdiği süreci şöyle ifade ettiği belirtilmiştir; "Leaderler, latin harfleri tabirinin fazla yabancılık koktuğunun derhal farkına vardılar.

Yeni harflere, Türk harfleri ismini verdiler. Türklerin yeni ve kendi harfleri! Hilafeti, fesi, peçeyi, hep bu tabii ile mağlup etmişlerdi. Arap harflerine karşı da aynı usulü tatbik etmeleri tabii idi... Türk harflerinin bizimkilere nispetle, çok daha mütekmil ve lisan için kullanışı olduklarını kabul etmek lazımdır..." (16 Kânunuevvel 1928). Görüldüğü gibi, hükümetin sözcüsü konumundaki Hakimiyeti Milliye Gazetesi de bu çalışmada analiz edilen diğer gazeteler gibi, Batı medeniyetine geçiş yolunun en büyük adımlarından biri olarak değer attığı harf değişikliğine ilişkin Batı basınında çıkan görüş ve haberlere büyük önem verdiği ifade edilebilir.

3.3. Milliyet Gazetesi: "Yaşasın İnkılâp"

Başyazarı Siirt Mebusu Mahmut'un Hakimiyeti Milliye Gazetesi'nin ilk sayfasında yer alan "Yaşasın İnkılâp! (1 Kânunuevvel 1928) başlıklı yazısını manşet olarak veren Milliyet Gazetesi, "Bugün! Harf inkılâbı" başlıklı birinci sayfa haberinde ise başta gazeteler olmak üzere bütün neşriyat ve ilanların bugünden itibaren yeni harflerle basılacağı ifade edilerek, bugünün mühim ve tarihi bir gün olduğu belirtilmiştir. Harf kanununun matbuatın yeni harflerle basılmasını zorunlu hale getiren dördüncü maddesi hatırlatılan haberin ilk paragrafında, eski yazının olumsuzlanması yeni yazının ise yüceltilmesine özen gösterilmiştir: "Dün matbuat hayatında son gününü geçirmiş olan kargacık burgacık eski harfleri, muntazam, okunaklı ve dilimizin ahengine tamamen uygun harflere terk ettiler" (1 Kânunuevvel 1928).

Yeni harfleri bütün millete öğretecek olan Millet Mekteplerinin kurulma süreçlerini, altyapılarına ilişkin imkânları ve Latin harflerinin öğretildiği devlet memurlarının, üniversite hocalarının, öğretmenlerin imtihanand geçirildiğine dair haberleri, diğer gazeteler gibi, sıkça sayfasına taşıyan Milliyet, eski yazının hayatın diğer alanlarından çıkartılmasının yasal zorunluluk olduğunu "Eski Lavha kalmayacaktır" başlıklı haberle okuyucularına tekrar hatırlatmıştır. İlgili kanun ve yönetmelikler gereği, emniyet mensuplarının İstanbul genelinde şiddetli teftiş başlattığı, yapılan teftişlerde eski yazıyla yazılmış levha, reklam, tabela ve ilan sahiplerine ceza yazdığı ifade edilmiştir. Haberde, İstanbul Hükümet konağında eski yazı ile yazılmış ve henüz değiştirilmemiş levhaların ise bez örtülerle örtüldüğü belirtilmiştir (2 Kânunuevvel 1928).

Milliyet Gazetesi'nin "Milliyet ile Muhabere" başlığıyla baş sayfasında yer verdiği bir duyuru, yeni harflerin yaygınlaşp, yerleşmesi için yürütülen çalışmaların gönüllü bir enstrümanı olarak kendisine rol biçtiğini göstermesi açısından dikkat çekici olmuştur. Yasal zorunluluk olmamasına karşın gazeteyle okuyucu arasındaki iletişimin ancak ve ancak yeni harflerle sağlanacağını; yalnızca yeni harflerle yazılmış olan mektup, haber veya tebliğlerin dikkate alınacağını beyan eden duyuru şöyle kaleme alınmıştır; "Gazetemiz dün beri kâmil yeni Türk harfleri ile çıkmaya başladığı halde bazı mektuplar hala arap harfleri ile gelmektedir. Arap harfleri ile gelen mektup ve tebliğler gazeteye derc edilmeyeceği gibi, bu muhaberat üzerine hiçbir muamele yürütülmeyecektir. Milliyet ancak yeni harflerle gelen muhabereyi nazarı itibara alacaktır" (2 Kânunuevvel 1928).

Milliyet Gazetesi, Türk matbuatının tamamen yeni Türk harfleriyle yayınlanmasının bütün kesimlerde büyük sevinç ve heyecan yarattığını "Gazetelerimizin yeni şekli beğenildi" başlıklı haberle duyurmuştur. Tamamen yeni harflerle çıkan gazetelerin her taraftan memnuniyetle ve ilgiyle izlendiği belirtilen haberde, İstanbul gazetelerinin tam bir Avrupa çehreli gazeteler benzediği vurgulanmıştır. "Herkes okuyor" ara başlığıyla devam edilen haberde, memurların yeni harflerden imtihanlarının devam ettiği, memlekette eski yazı ile yazılmış tek bir levhanın kalmadığını, yeni harflerle çıkan gazetelerin eskisinden daha fazla ilgi gördüğü ve gazete bayilerinde satılmamış tek bir gazetenin dahi bulunmadığı ifade edilmiştir (3 Kânunuevvel 1928).

Milliyet Gazetesi'nin daha sonraki günlerde baş sayfasında yer verdiği Zeki Mesut imzalı ve "Harf İnkılabı ve İdare Nizamı" başlıklı yorum yazıda, harf değişikliğinin erdemleri anlatılmaya çalışılmıştır. Daha düne kadar aziz bir mefkûre (ideal) olarak görülen harf inkılabının bugün hayata geçirildiği belirtilen yazıda, yeni Türk harflerinin milletin aydınlanması için oldukça büyük kolaylıklar sağlayacağı, sağlanan kolaylığın ise gelecek nesillerin daha iyi anlayacağı belirtilmiştir. Yeni harflerden önce okuma yazma bilmenin toplumsal bir ayrıcalık yarattığı, dolayısıyla yeni harflerle birlikte bütün milletin okuma yazma öğreneceğinden, olumsuzlanan geçmişteki münevverlerinin ayrıcalıklarının bir anlamda ortadan kalacağı şöyle vurgulanmıştır; "Bizim yakın zamanlara gelinceye kadar münevver dediğimiz zümre kurunu vustai bir ilim ve metodu temsil eden müstehlik bir sıfatın başka bir şey değildir. Okuma yazma ve skolastik bilgi hey'eti içtimaiyeyi istismar için kullanılan bir vesile idi. Zaten düne kadar bu nevi ilmin en büyük alameti bir taraftan sarık ve diğer taraftan hükümet memuriyeti idi. Milli hayatın asil kuvvet ve temelini teşkil eden müstahsil sınıflar için başka türlü bir hamulesine ihtiyaç olduğu hatıra bile getirilmezdi". Böyle bir olumsuz durum karşısında harf inkılabının Türk milletine veya toplumuna aydınlanma yolunda getirdiği veya getireceği olumlu yeni durum ise şöyle yüceltilmiştir; "Harf İnkılabı her şeyden evvel ilim ve irfan sahasına taalluk eden bu yanlış ve muzir zihniyeti yıkmış ve milletlerin bu gün ve yarın için en büyük kuvvet medarı olan müspet ilmin saltanatını kurmuştur. Bu ilim vatandaşların cemiyet içindeki rollerine göre en basit işçiden en mütefekkir profesöre kadar, mahiyet ve gayesi itibar ile aynıdır" (9 Kânunuevvel 1928). Cumhuriyet öncesi hantal devlet bürokrasinin eleştirildiği yazıda, yeni harflerle birlikte devlet kurumlarından köhneleşmiş kırtasiyeciliğin ortadan kalkacağı da vurgulanmıştır.

Diğer gazetelerde olduğu gibi özellikle Batılı dış dünyanın harf inkılabına ilişkin olumlu görüşleri sayfalarına taşıyan gazete, muhabirinin resmi ziyaret için Türkiye'de bulunan Ukrayna heyetine harf inkılabına ilişkin yönelttiği sorulara karşılık aldığı olumlu yanıtları "İnkılabımız ve Okranya hey'eti" başlığıyla haberleştirmiştir. Haberin alt başlığında ise Ukrayna heyetine gönderme yapılarak "Artık Türkçeyi okuyamayan hiç kimse yoktur. Onlar bile okuyup yazıyorlar" (11 Kânunuevvel 1928: 2) ifadeleri kullanılmıştır. Haberin metninde ise heyetin başkanı olan Profesör Gladstern'in yeni Türk harflerini öven sözlerine yer verilmiştir.

3.4. İldam Gazetesi: "Büyük Türk Milleti Yeni Bir Nur Âlemine Girenken..."

Logosunun altında "Cumhuriyet için halk için" ibaresi bulunan İldam Gazetesi, Türk matbuatının yasa gereği tamamen Latin harfleriyle yayın hayatına başladıkları 1 Aralık 1928 günü, baş sayfasının manşetine oldukça büyük puntolarla Atatürk'ün "Göreceksiniz, daha neler olacak!" sözlerine yer vererek, inkılablara devam edileceğine dair bir söylem geliştirmiştir. Ali Naci'nin Başvekil İsmet Paşa ile yaptığı görüşmenin izlenimlerinin yer aldığı manşet haberde, "iki harikulade insan" olarak sıfatlandırılan Atatürk ve İsmet Paşa uzun uzun methodildikten sonra, söz harf değişikliği meselesine getirilmiştir. Ali Naci'nin ricası üzerine İsmet Paşa'nın yeni Türk harflerine ilişkin ve yeni harflerle yazılmış bir not yazdığı belirtilmiş, başvekilin yazdığı not gazetede manşetin hemen yanında başlık olarak verilmiştir: "1 Kânunuevvel 1928, Büyük Türk Milleti yeni bir nur âlemine girerken, Türk gazetecilerinin Bayrakdarlığı, kutlu olsun". Başvekilin el yazısıyla yazdığı söz konusu not, ayrıca fotoğraflanarak baş sayfada yayınlanmıştır. Ali Naci'nin başvekil ile görüşmesinin notlarından oluşan manşet haberle birlikte, gazetenin nitelemesiyle "Büyük Gazi ile Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin çok güzel bir resmi" büyük boy olarak baş sayfanın ortasına itinayla yerleştirilmiştir (1 Kânunuevvel 1928).

Gazetenin ikinci sayfasında yer alan "Türk'ün ezeli ve ebedi tarihinde bir dönüm noktası" üst başlığı ve "Bundan Evvel ne idik? Şimdiden sonra ne olacağız? Yeni ve milli harflerle gazeteler" başlıklı

Celal Nuri imzalı makalede, harf değişikliği Türk milletinin Rönesansı olarak nitelendirilmiştir: “Avrupanın on beşinci asırda girdiği Renaissance a, biz büyük Gazinin himmetile, şimdi giriyoruz”. Türklüğün cihan kadar eski olduğu, eğer tarih bilimi tarafsız olsaydı, en yüce siyaset ve kılıç adamlarının Türk ırkında bulacağı ifade edilen yazıda, Osmanlının birkaç yüzyıl dışında yüksek kabiliyetli Türk milletini geriletliği belirtildikten sonra, şark medeniyetinin eleştirilip garp medeniyeti eski Yunan ve Roma’dan başlatılarak yüceltilmiştir. Methiyeler dizilen Mustafa Kemal önderliğinde Türk milletinin küllerinden yeniden doğduğu ifade edilen yorumda, medeniyetin yolunda atılan en önemli anahtarlardan biri olan harf inkılabına ilişkin şunlar ifade edilmiştir: “Bu yeni anahtarın, bu yeni gözlüğün alınması türkün ezeli ve ebedi tarihinde başlı başına bir bapıdır. Bizim (Renaissance)ımız bu gün başlıyor. Umumi medeniyete şimdi giriyoruz, beynelmilel irfana bu anda karışıyoruz ve kavuşuyoruz... Bu inklap ile, bilhassa harfleri yenileştirmekle, türk milleti mecrasına girdi, istidadını gösterecek zemini buldu” (1 Kânunuevvel 1928).

İkdam Gazetesi, yeni harflerle birlikte eski entelektüel/kültürel mirastan kopulacağı eleştirilerine karşılık olarak “Ey Edipler...” başlıklı ve C. N. mahlaslı yazar tarafından kaleme alınan yorumda, bir anlamda Latin harflerine geçişe yöneltilen eleştirileri dile getirilmiş, eski yazı ile yazılmış entelektüel mirasın yeni kuşaklara taşınması için edipleri göreve çağırıştır. Eski harflerin yasaklı yeni harflerin ise mecburi olduğu hatırlatılan yazıda, eski yazı ile yazılmış eserlerin yeni kuşaklara yabancılaşacağı ifade edilerek, eski yazıyı bilenler göreve çağırılmıştır; “Verilen emirlere göre mekteplere Arap harflerle basılmış kitaplar giremez. Bu gidişle birkaç sene sonra eski harfler bize büsbütün yabancı gelecek; hele nesil tazeleştikten sonra sağdan yazı Çin ve yahut Mısır hiroglifleri gibi tuhaf değilse de çok aykırı görünecek. O zaman eski türk edebiyat ve tarihi üzerine eser te’lif etmek isteyen ya pek ziyade güçlük çekecekler, yorulacaklar yahut eski harfleri bir müsteşrik gibi öğrenmeğe mecbur olacaklar. Bunun için henüz eski yazıyı unutmayanlara mühim bir vazife düşüyor o da Türk tarihini hiç olmazsa vesikalara istinaden yazmaktır”. Türk tarihinin yazılması için özellikle belgelerin Latin harfleriyle tekrar yazılması istenilen yorumda, bu işin çok zor olmayacağı belirtilerek, dönemin okuryazarlarına sorumlulukları tekrar hatırlatılmıştır; “O halde bu neslin en iptidai vazifelerinden biri de tarihimize taalluk eden bütün vesikaları tettebbu edip istikbalde yazılacak eserlerin malzemesini hazırlamaktır. Bu iş son derece güç addedilemez; Beş altı edip, muharrir ve müverrih buna günlerini hasrederlerse on seneye kalmaz bütün ehemmiyetli vesikaları ihzar ederler” (1 Kânunuevvel 1928).

Çalışma kapsamında ele alınan dönemin diğer gazetelerinde olduğu gibi, millet mekteplerinin açılacağını, herkese okuma yazma öğretilceği, devlet memurlarının yeni harflerden imtihan edildiği ve eski harflerle yazılmış tabelaların değiştirildiğine ilişkin haberleri sayfalarına taşıyan İkdam Gazetesi, logosunun hemen yanında Mustafa Kemal’in Latin harflerinin Türk milleti için ne anlama geldiğini ve bu harfleri yücelten sözlerine yer vermiştir; “Vazifemiz kamilen okuyup yazmak için gösterdiği sevk ve hevese bilfiil hizmet ve yardım etmektir” (3 Kânunuevvel 1928), Türk harfleri, bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır” (4 Kânunuevvel 1928), “Okuma ve yazma anahtarı ancak latin esasından alınan Türk alfabetesidir” (5 Kânunuevvel 1928). Diğer gazetelerde olduğu gibi harf inkılabının dış basındaki yansımalarına haberleşiren İkdam, Times Gazetesinin yorumunu “Harf inkılabı “Times ne diyor?” başlığıyla haberleşmiştir. Times gazetesinin, Türk matbuatının yeni harflere geçtiğini sayfalarında yer verdiği belirtilen haberde, Times muhabirinin yeni harflere ilişkin olumlu görüşlerine yer verilmiştir; “İstanbulun harici şekli değişiyor. Hiyeroglif yazısıyla yazılı levhalar indiriliyor. Bunların yerine güzel Latin harfleriyle basılan levhalar konuluyor. Ecnebler bu tebeddülden gayet memnundurlar. Çünkü kolayca yollarını buluyorlar” (6 Kânunuevvel 1928). Görüldüğü gibi, bu çalışma kapsamına alınan diğer bütün gazeteler gibi, dönemin siyasal iktidarının gerçekleştirdiği harf değişikliğine kayıtsız bir biçimde destek veren İkdam Gazetesi’nin harf inkılabına yaklaşımı da Cumhuriyet yönetiminin harf inkılabına yüklediği sembolik anlamlarla örtüştüğü söylenebilir.

Sonuç Yerine

Genel olarak bakıldığında Batılılaşma yolunda bir milat olarak görülen Tanzimat'tan Cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar tartışılan harf değişikliği, Cumhuriyet rejimi için pratik nedenlerle olduğu kadar ideolojik nedenlerle de büyük önem arz ettiği görülür. Cumhuriyetin kurucu kadroları, okuma yazmanın kolaylaştırılıp oranının artırılması, Türk dilinin fonetik ve gramer yapısına uygun bir alfabenin oluşturulması gibi pratik gerekçelerle harf değişikliğini gerçekleştirdikleri gibi, yeni inşa etmeye çalıştıkları ulus devletin içinde yeşereceği değerler dizisini/medeniyeti değiştirmeyi de hedeflemişlerdir. Yeni kurulan Cumhuriyetin yeni bir ulus inşa etme yolunda "ötekileştirdiği geçmişle" özdeşleştirilen Arap harflerinin terk edilmesi, yeni rejimin benzetmek istediği garplaşmanın alâmetifarıkası olarak görülen Latin kökenli "Türk Harfleri"nin kabulü, sözü edilen hedefler kapsamında anlam kazandığı söylenebilir. Bu haliyle, Türkiye toplumunun yönünü Batı'ya çevirmeye başladığı Tanzimat döneminden beri tartışılan harf değişikliği, cumhuriyet rejimi için basit bir yazım, imla veya alfabede değişikliklerinden çok bir medeniyet/uygarlık, bir paradigma değişikliği anlamına geldiği ifade edilebilir. Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, yeni Cumhuriyeti rejiminin en önemli ve başat figürü olan Mustafa Kemal Atatürk'ün "en kıymetli inkılâp" olarak sıfatlandığı harf değişikliği, bir anlamıyla cumhuriyetin yönetiminin Doğu uygarlığından veya Osmanlı'nın İslami geleneklerinden Batı uygarlığına geçiş perspektifinin bir gereği olarak görülebilir.

Yeni kurulan cumhuriyet yönetiminin uygarlık değiştirme ve yeni uygarlık doğrultusunda Türk ulusal kimliğini inşa etme mücadelesinde önemli değer attığı harf değişikliğinin dönemin basınındaki yansımalarına bakıldığında, gazetelerin yeni alfabeyle yönelik tavrının cumhuriyetin kurucu kadrolarının düşünceleriyle paralellik gösterdiği görülür. Harf değişikliği veya reformunun gündeme gelmeye başladığı Tanzimat döneminden itibaren, bu konuya ilişkin tartışmaların dönemlerin basını üzerinden sıkça yapıldığı söylenebilir. Faaliyet konusu itibarıyla alfabe yapılacak herhangi bir değişiklikten en çok etkilenecek olan matbuat üzerinden yapılan tartışmalara genel olarak bakıldığında, Osmanlı dönemine denk gelen zaman aralığındaki gazetelerde egemen olan fikrin, Arap harflerinin tamamen kaldırılmasından çok bu harflerin reforme edilmesi olmuştur. Cumhuriyet dönemine geldiğinde ise, Arap harflerinin savunulması ve reforme edilmesi fikrinin devam etmesine karşılık, Latin harflerine yönelik sempati artmıştır. Dönemin siyasal iktidarının Latin harflerine geçileceğine dair verdiği işaretler üzerine, basınında Latin harflerine muhalefet eden bazı yazıların yayınlanmasına karşılık, Latin alfabesine sempatiyle bakan eğilimin egemen olmaya başladığı görülür.

Arap harflerini kaldıran Harf Kanunu meclisten geçtikten sonra, kanunun öngördüğü yasal zorunluluk tarihine varılmadan Latin harfleriyle metinler yayınlamaya başlayan dönemin basını, yasal zorunluluk tarihi olan 1 Aralık 1928 tarihinden itibaren istinasız Latin harflerini kullanmaya başlamıştır. Cumhuriyet rejiminin kurucu iradesinin toplumu dönüştürme iradesi paralelinde yayın politikası izleyen dönemin basını, Latin harflerini sadece metinlerinde kullanmakla yetinmemiş, bir anlamda bu harflerin halk tarafından tanınıp benimsenmesi için gönüllü bir ideolojik aygıt gibi hareket ettiği görülmüştür. Cumhuriyeti yönetimine benzer biçimde, eski alfabeyle geçmişle özdeşleştirerek olumsuzlayan ama aynı zamanda yeni harfleri de ilerlemeyle, medeniyetle birlikte anarak yücelten bir yayın politikası izlemeye başlamıştır. Milletin kurtuluşunun bir unsuru olarak sunulan ve Türk istiklal savaşıyla özdeşleştirilen harf inkılâbının gönüllü tanıtım kampanyasını yürüten dönemin basını, bunu yaparken geliştirdiği söylemini ise, yeni cumhuriyet rejiminin Latin harflerine yüklediği sembolik anlamlar çerçevesi dışına taşırılmamaya özen göstermiştir.

Harf inkılabı dahil hayata geçirilen bütün inkılapların halkın gerçek ihtiyaçlarının bir karşılığı

olduğu temasını vurgulayan basın, bu inkıpların en önemlisi olan Latin alfabesine halkın önemli bir ilgi gösterdiğine dair haberleri sayfalarına taşıyarak, değişikliğin meşruluk zeminine vurgu yapmaya çalışmıştır. Harf inkılabının sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan Türkleri memnun etmediğine, ama aynı zamanda bu sınırlar dışında kalan Türkler arasında da memnuniyet yarattığına ilişkin temayı işleyen dönemin basını, hedeflenen medeniyet olan Batı'daki matbuatın harf değişikliğini yücelten yorum ve haberlerine büyük önem vermiştir. Türk milletinin "Rönesans"ı olarak sunulan harf değişikliğiyle birlikte milletin geçmişin karanlık dünyasından kurtulup, nurlu bir merhaleye geçtiği vurgusunu sıkça yapan basın, geçiş sürecinde yaşanacak arıza ve güçlüklerin üstesinden gelip başarıya ulaşmayı, Türk milletinin izzeti nefsi olarak görmüştür.

Sonuç olarak dönemin basını, yeni harfleri -tam da siyasal iktidarın iradesine paralel biçimde- daha çok okuma yazmayı kolaylaştırma, okuryazar oranını artırma gibi argümanlar ile medeniyet değişikliği, modernleşme, Batılılaşma gibi kavramlar çerçevesinde okuyucularına aktarmaya çalıştığı söylenebilir. Kolay okuma yazmanın (ve dolayısıyla okuryazar oranının artmasının), Batılılaşmanın, modernleşmenin, aydınlığın bir nişanesi olarak Latin harfleri kurgulanırken; Arap harfleri ise, ötekileştirilen geçmişin, terk edilmek istenilen şark medeniyetinin, medeni olmayanın ve okuma yazmada zorluğun sembolü biçiminde sunulduğu ifade edilebilir.

Kaynakça

- Alpay, Meral (1976). Harf Devriminin Kütüphanelerde Yansıması. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III (1989). Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1923-1940. (2003). Cilt: 1. 4. Basım. Yayın Kurulu: Hasan Ersel, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay, Mete Tuncay, İstanbul: Yapı Kredi.
- Cumhuriyet Gazetesi (1928). İstanbul.
- Ertem, Rekin (1991). Elifbe'den Alfabe'ye. İstanbul: Dergah.
- Gürkan, Nilgün (1998). Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950). İstanbul: İletişim.
- Hakimiyeti Milliye Gazetesi (1928). Ankara.
- İkdam Gazetesi (1928). İstanbul.
- İsmet Paşa'nın Siyasi ve İçtimaî Nutukları: 1920-1933 (1933). Ankara: Başvekâlet Matbaası.
- Katoğlu, Murat (2000). "Cumhuriyet Türkiyesi'nde Eğitim, Kültür, Sanat." Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye: 1908-1980. Cilt: 4. Sina Akşin (Yayın Yönetmeni) içinde. İstanbul: Cem.
- Koryürek, Cüneyt E. (Tarihsiz). Harf İnkılabı 70. Yılı Arçelik.
- Levend, Agah Sırrı Levend (1972). Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri. 3. Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Mesut, Zeki (9 Kânunuevvel 1928). "Harf İnkılabı ve İdare Nizamı" Milliyet Gazetesi. İstanbul.

Milliyet Gazetesi (1928). İstanbul.

Nadi, Yunus (1 Kânunuevvel 1928). "Türk Matbuat hayatında tarihi bir gün: 1 Kanunuevvel 1928" Cumhuriyet Gazetesi. İstanbul.

Nuri, Celâl (1 Kânunuevvel, 1928). "Bundan Evvel ne idik? Şimdiden sonra ne olacağız? Yeni ve Milli Harflerle Gazeteler", İkdâm Gazetesi.

Özdemir, Emin (1969). Dil Devrimimiz. 2. Basım. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Sakaoğlu, Necdet (2010). "Harfi Harfine Uygulanan Devrim". NTV Tarih. Sayı: 21.

Siirt Mebusu Mahmut (1 Kânunuevvel 1928). "Yaşasın İnkılâp!" Hakimiyeti Milliye Gazetesi. Ankara.

Siirt Mebusu Mahmut (1 Kânunuevvel 1928). "Yaşasın İnkılâp!" Milliyet Gazetesi. İstanbul.

Şimşir, Bilal N. (1992). Türk Yazı Devrimi, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Taşdemir, Aynur Taşdemir (2006). Harf Devrimi ve Halk Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Toprak, Zafer (2003). "Cumhuriyetin Kilit Taşı: Harf Devrimi" Toplumsal Tarih. Sayı: 118.

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun, No: 1353 (3 Kasım 1928). Resmi Gazete. Ankara.

Ülkütaşır, M. Şakir (1981). Atatürk ve Harf Devrimi. 2. Basım. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yenişan, Ayça (2004). Tarih Boyutu İçinde Alfabe Sorunu ve Türk Harf Devrimi (1839-1929). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zürcher, Eric Jan (2003). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, 16. Basım, Yasemin Saner Gönen (çev.), İstanbul: İletişim.